

FONÈTICA, ELOCUCIÓ I ORTOGRAFIA

PRONÚNCIA ESTÀNDARD DE LES VOCALS

La llengua estàndard fa referència al model lingüístic, tant oral com escrit, més adequat per als registres formals: àmbit educatiu, mitjans de comunicació, àmbit administratiu...

En eixe sentit, cal tenir en compte que, en valencià, les vocals tenen un timbre determinat segons el grau d'obertura o tancament; és a dir, tenen diferent altura tonal: més alta (agudes o tancades) o més baixa (greus o obertes). L'altura tonal depén de la posició en què el so es produïx en la cavitat bucal: en posició anterior (vocal tancada) i en posició posterior (vocal oberta).

En llatí hi havia un sistema vocàlic de cinc sons vocàlics dobles representats per les cinc grafies vocàliques que es transformà en l'actual de set sons vocàlics en posició tònica. En posició àtona, però, desapareixen les obertes i les set vocals es reduïxen a cinc:

Grafia	So	Posició tònica	Posició àtona
a	[a]	<i>alt, mar, catre</i>	<i>alé, vela, calitja</i>
e	[e] (e tancada)	<i>cent, arena, poder</i>	<i>perdó, verdós</i>
	[ɛ] (e oberta)	<i>peu, ferro, infern</i>	∅
i	[i]	<i>dir, camí, genuïna</i>	<i>cridar, vistós, òrbita</i>
o	[o] (o tancada)	<i>camió, món, torba</i>	<i>cobrar, botànic</i>
	[ɔ] (o oberta)	<i>sol, arròs, bròfec, òrbita</i>	∅
u	[u]	<i>ull, ungla, algú, taüt</i>	<i>cullera, muntanya</i>

En la majoria dels casos l'obertura o tancament d'una vocal depén de l'etimologia o del context fònic en què apareix. En poques paraules: no hi ha una regla senzilla per conèixer d'antuvi l'obertura o el tancament d'una e o una o en una paraula que no hem escoltat mai.

També cal tindre en compte que hi ha mots semblants que es diferencien semànticament per l'obertura de la mateixa vocal.

Vocal oberta		Vocal tancada	
be	(corder)	bé	(nom o adjectiu)
deu	(numeral, brollador)	deu / déu	(verb <i>deure</i> / divinitat)
set	(numeral)	set	(ganes de beure)
dona	(femení de <i>home</i>)	dona	(verb <i>donar</i>)
llavors	(aleshores)	llavors	(plural de <i>llavor</i> , per a sembrar)
sort	(fortuna)	sord	(que no hi sent)
soc	(tronc d'arbre, esclop)	soc	(verb <i>ser</i>)
tos	(occípit)	tos	(expulsió sobtada d'aire dels pulmons)

De les dues vocals en qüestió, la e és la que més variació presenta respecte al grau d'obertura.

En valencià porten e tancada:

La e final de quasi tots els mots aguts	<i>abecé, amén, peroné, també, vaivé; acabaré</i>
gal·licismes acabats en é	<i>clixé, consomé, matine, paté, puré, quinqué</i>
final en -és (plural en -essos)	<i>abcés, excés, congrés, procés, progrés</i>

gentilicis acabats en <i>-és</i>	<i>anglés, francés, islandés, japonés</i>
alguns adverbis derivats de <i>bé</i> i de <i>més</i>	<i>adés, després, gairebé, rebé, demés, només</i>
3a persona del singular del present d'indicatiu dels verbs acabats en <i>-endre</i>	<i>aprén, comprén, encén, entén, estén, mamprén, ven</i>
derivats dels verbs <i>tindre</i> i <i>vindre</i>	<i>s'absté, s'abstenen; conté, contenen</i>
infinitius dels verbs de la 2a conjugació	<i>ésser, créixer, prémer, témer</i>
mots amb <i>e</i> seguida de <i>c/ç, p, ix, g</i>	<i>peça/peces, estrep, greix, reixa, alegre</i>
alguns mots plans	<i>cérvol, créixens, crémor (tartrat àcid de potasi), déntol (peix), feréstec, llépoc, préssec (bresquilla), préstec</i>
uns pocs femenins	<i>cérvola, església, feréstega, grémola, llémena, llépola, témpores</i>

I porten *e* oberta els següents:

quan la vocal de la síl·laba següent és <i>i</i>	<i>col·legi, ebri, èxit, nervi, obsequi; excepcions: església, sépia, séquia</i>
quan la vocal de la síl·laba següent és <i>u</i>	<i>èmul, ingenu, perpetu, superflu</i>
mots amb diftong <i>eu</i>	<i>deu (10), fideu, museu</i> però: <i>déu</i> (divinitat) i <i>deu</i> (deure)
immediatament davant de <i>l</i> o <i>r</i>	<i>cruel, novel·la, cert, conversa, ert, esmerç, ferm, terç; excepcions: celta, feltre, selva; cercle, cérvol</i>
la <i>e</i> de la major part de les esdrúixoles	<i>anècdota, mètode, potència, Sèneca</i> excepcions: <i>llémena, témpores, térbola</i>
excepcionalment a final de paraula	<i>Novetlè; gue-gue i enguè</i> (onomatopeies del plor del xiquet); <i>Fifè</i> (antropònim habitual a l'Horta de València)
les paraules	<i>Josep, Vicent; enze, quimera, set (7)</i>

Cal tindre en compte les remarques següents:

- La vocal breu tònica llatina va diftongar en *ie* en castellà, però es mantingué una sola vocal (oberta) en valencià. Per això, a un mot amb diftong *ie* en castellà sol correspondre una *e* oberta (sempre que provinga del mateix ètim llatí): *gel* (hielo), *mel* (miel), *perd* (pierde), *set* (siete), *terra* (tierra).
- Es pronuncien amb *e* tancada malgrat portar accent obert: *què* (relatiu i pronom interrogatiu), *perquè* i *sèrie*.
- Poden ser amb *e* tancada o *e* oberta uns pocs mots: *pésol* o *pèsol*, *cércol* o *cèrcol*, *sépia* o *sèpia*, *séquia* o *sèquia*, *sémola* o *sèmola*.

Son amb *o* tancada les paraules següents:

moltes paraules agudes acabades en <i>-o/-os</i>	<i>cançó, lliçó, raó, sabó, acció, camió, flexió, relació, vexació; ambdós, boirós, escumós, leprós, maniós, seriós, verinós</i>
uns quants monosíl·labs	<i>bot, brot, cort, doncs, fonc, fon i fos</i> (de fondre), <i>jou, moc</i> (mucositat), <i>molt</i> (quantitat), <i>mot, pou, rot, sou</i> (verb <i>ser</i>), <i>tos</i> (de tossir), <i>tot, tou, vot</i> ; però amb <i>o</i> oberta: <i>devot</i>
terminació en <i>-oix</i>	<i>boix, brioix, coix, moix, toix</i> (esmussat)
formes del verb <i>ser</i>	<i>era, eres, érem; fora, fores, fórem, fóreu, fos</i>

el verb <i>córrer</i> i derivats	<i>córrer, concórrer, discórrer, incórrer, socórrer</i>
verb <i>fondre</i> i derivats	<i>confondre, confós; difondre, difosos; refondre, refon</i>
formes verbals (verbs en <i>-olar</i>)	<i>ennuvola, esmicola, esmola</i> (però o oberta en <i>vola, de volar</i>)
alguns mots aguts, plans i esdrúixols	<i>xicon; escolta, estómac, estona, furóncol, joves/ jóvens; escórpore, fórmula, gódua (arbust), góndola, pólvora, tómbola i tórtora</i>
terminacions en <i>-forme</i>	<i>deforme, multiforme, pluriforme</i>

Porten o oberta:

davant de i o de u (en la mateixa síl·laba o en la següent)		<i>bibliòfil, codi, divorci, elogi, incendi, lògica, misogin, odi, oli, podi, cònjuge, mòdul, pòstum, memòria; Corpus</i>
la o tònica seguida de grup consonàntic amb r/l		<i>cobra, corda, dòlar, forja, orfe, mort, port, poble, desaccord; formes verbals amb o tònica en el lexema: obri, ompli</i>
la o dels diftongs decreixents		<i>boira, heroi, dijous, moure, nou, ou, ploure, sou (salari); Alcoi; però: roure</i>
els termes erudits i científics		<i>amorf, anòmal, patogen, quiròfan, sarcòfag, xenòfob</i> excepcions: <i>carcinoma, dogma, forma</i>
esdrúixols amb o tònica		<i>còlera, còmode, nòmada, òrbita, òrfena (però: fórmula)</i>
pronoms neutres		<i>açò, això, allò</i>
certs monosíl·labs i compostos		<i>bo, rebò, de debò; so, ressò; to, semitò; tro, retrò</i>
agudes acabades en -òs		<i>Ambròs, Vinaròs; arròs, alficòs, espòs, repòs, talòs, terròs</i>
derivats i compostos de <i>cos, cros, glos</i> (llengua), <i>gros</i> i <i>os</i>		<i>cos, motocròs, aglòs, hipoglòs, capgròs, trençalòs</i>
alguns mots acabats en -osa		<i>llosa, nosa, posa, prosa, rosa</i>
la o en <i>coure, cloure</i> i derivats o compostos		<i>coc, cous, cou, desclòs, exclòs, inclòs, reclòs</i>
terminacions	-oc, -oca	<i>albercoc, boc, moc</i> (moure); <i>oca, soca, toca</i> excepció: <i>boca</i>
	-oç	<i>atroç, veloç, feroç</i>
	-of, -ofa	<i>Moncofa; gallofa, carxofa, estrofa</i>
	-gog, -goga	<i>pedagog, pedagoga</i>
	-oig, -oja	<i>roig, roja, boig, boja; excepció: estoig</i>
	-ol, -ola	<i>caragol, cresol, gentola; excepcions: gola, bola, cola</i>
	-olt, -olta	<i>solt, molt/a</i> (verb), <i>volta</i> excepcions: <i>escolta, molt/a</i> (quantitatiu i adverbis)
	-ossa	<i>brossa, crossa; excepcions: bossa, gossa, óssa, rossa</i>
	-ost, -osta	<i>cost, resposta; excepcions: agost, congost, most, llagosta</i>
	-ot, -ota	<i>Burjassot, devot, dot, clot, xicot, granota, pigota; excepcions: bota, brot, carlota, gota, jota, nebot, singlot, sota</i>
	-pondre	<i>compondre, correspondre, respondre</i>

A vegades hi ha dubtes en la pronúncia (i en l'accentuació gràfica) d'alguns topònims:

- Són amb *e* tancada: *Bétera, Dénia, Énguera, Guadasséquies, la Sénia, *València*.
- Amb *e* oberta: *Algèria, Bèlgida, Benimuslem, Elx, l'Ènova, Novetlé, Sueca; Gènova, Grècia, Hèlsinki, Suècia*.
- Són amb *o* tancada: *Conca, la Pobla (del Duc, de Farnals, Llarga), la Vall d'Uixó*.
- Porten *o* oberta: *Alcoi, Alpont, Barcelona, Benidorm, Bircorb, Borriol, Bunyol, Còrdova, l'Horta, Oriola, Osca, Otos, Puçol, Ròtova, Segòvia, Sòria, Terol, Vinaròs, Vitòria; Etiòpia, Lapònia, Mònaco, Mongòlia, Moscou, Nicòsia, Polònia*.

CANVI DE L'OBERTURA VOCÀLICA EN ELS DERIVATS

Cal tindre en compte que la *e* oberta es manté en els derivats, sempre que continue sent tònica (*tebí: tèbia, tèbies*), però passa a *e* tancada si es desplaça la tonicitat a una altra síl·laba: *ferro* (*e* oberta) > *ferrer, ferreria, ferreteria* (*e* tancada).

Igualment, la *o* oberta, passa a ser tancada si es desplaça la tonicitat a una altra síl·laba: *sol* (*o* oberta) > *solet, assolellat, solana* (*o* tancada).

Semblantment al que passa amb la *e* oberta, la tònica llatina diftongà en *ue* en castellà, però es va mantindre *o* oberta en valencià: *porta* (puerta), *horta* (huerta), *coll* (cuello).

Convé recordar també que, generalment, és tancada la *o* d'una paraula a la qual correspon una *u* en l'equivalent castellà: *estoig* (estuche), *gola* (gula), *molt* (mucho), *ploma* (pluma), *triomf* (triunfo).

DOBLE ACCENTUACIÓ DE LA *e*

Hi ha una sèrie de paraules que en uns parlars es pronuncien amb *e* oberta i s'escriuen amb accent greu (*café, comitè, aprèn, interès, dèiem, fèiem, conèixer, japonès, francès*) i en altres, en canvi, es pronuncien amb *e* tancada i s'escriuen amb accent agut (*café, comité, aprén, interés, déiem, féiem, conéixer, japonés, francés*). Este fet és reconegut per la normativa (encara que no totes les formes apareixen als diccionaris). Habitualment, per tant, en valencià, i per coherència amb la pronúncia, s'escriuen amb accent agut les *e* de les paraules següents:

a) Agudes acabades en *-é, -és, -én*:

café, comité, oboé, puré; adés, interés, anglés, japonés; aprén, atén, comprén, mossén

b) Infinitius acabats en *-éixer, -éncer, -ényer*:

conéixer, paréixer; véncer, convéncer; atényer, restrényer

c) Imperfet d'indicatiu de certs verbs de la segona conjugació acabats en *-éiem* i *-éieu*:

déiem, quéiem; féieu, quéieu

EL VOCALISME

En l'anterior unitat vam treballar tot un seguit de situacions en què es produïa una diferència entre l'escriptura i la pronúncia de determinades vocals, fruit tant de contactes que es produïen entre sons, però també d'algunes neutralitzacions o incorreccions pròpies del llenguatge familiar i col·loquial.

En aquesta unitat, però, presentem un fenomen diferent, que també afecta les vocals, com és el fet que hi ha un conjunt de paraules la vocal d'escriptura de les quals presenta divergències respecte del castellà. Així doncs, mentre en castella veiem com la paraula '*asamblea*' s'escriu amb *a*, en valencià aquesta paraula duu *e*: *assemblea*. Aquests canvis d'una llengua a l'altra són fonamentals a

l'hora d'evitar algunes errades i confusions molt esteses en la paraula quotidiana dels valencianoparlants.

Així doncs, caldrà tenir en compte el llistat de paraules que us oferim a continuació per tal d'evitar, al màxim possible, les errades per divergència vocàlica, sobretot en relació als exàmens, ja que aquest és un fenomen que forma part bastant a sovint del contingut de les proves, a més que, evidentment, podem fer-lo servir nosaltres en les àrees d'expressió i interacció, tant oral com escrita, de manera que caldrà usar amb precisió i correcció les paraules que estan afectades.

Així doncs, us presentem a continuació les diferents paraules agrupades per la vocal que empren en valencià a diferència del castellà.

PORTEN a

S'escrien amb a les paraules que hi ha en el següent llistat:

comenen per a	<u>a</u> caragolar (de <u>caragol</u> , cast. 'atornillar'), <u>a</u> fusellar, <u>a</u> mbaixada (i <u>a</u> mbaixador), <u>a</u> nglés, <u>a</u> potecari (cast. 'boticario/apotecario'), <u>a</u> rrebossar, <u>a</u> rrissar (també <u>rissar</u>), <u>a</u> torgar, <u>a</u> valuar, <u>a</u> vantatge (i <u>a</u> vantatjar)
duen a	arravatar, afait (i afaitar), assassí (i assassinar), avaria (i avariari), barbaresc (però també berber, cast. 'bereber' o 'berberesco'), boxador, comanador, davall, davant (i davantal), farratge, hostaleria, latrina, llanterna, majorana, malenconia, maragda (o esmaragda), penyal, rocafort (formatge), sagí, sanefa, sarbatana
acaben en a	empenya, escaparata, pesta, picaporta, posa (cast. 'pose'), titella, xinxà; derivats de quaranta i cinquanta: quarantena, cinquantenari; acabats en -ícia: blandícia, brutícia, bullícia, durícia, franquícia, immundícia, planícia, presbícia
Topònims i Antropònims	Àgata, Agnés, Pentecosta, Anglaterra, Laterà, Sardenya

Per contra, cal tindre en compte que, a diferència del castellà, no comencen per a les paraules següents: *bedoll* (cast. 'abedul'), *bigarrar*, *bombar* i *bombat*, *condicionar* (aire condicionat), *cuirassat*, *drassana*, *postil·la*, *raval*, *safrà*, *séquia*, *sèver*, *sofre*, *talaia*, *torxa*, *ventar*, *ventejar*, *vespa*, *xacra*, *xicoira*.

També és incorrecte afegir una a de suport a l'inici de mot: *anou (cast. 'nu-*ez*'), **amoto*, **arràdio* i **avespa* en lloc de les correctes *nou*, *moto*, *ràdio* i *vespa*.

SÓN AMB e

Però, e els mots que s'escriuen amb e constitueixen el més nombrós, com veureu:

duen e (i no a)	albercoc, alcàsser, almogàver, ametista, assemblea, atles, atzabeja, buguenví·lia, cànem, crisàlide, disfressa, eben, empara (i emparar-se), eruga, escàlem, estella, ermini, efeminat, espàrrec (i esparreguera), esperó (i esperonar), espitllera, estendard, esternut, gelea, genísser, javelina, llatzeret (cast. 'lazareto'), malenconia, mestria, monestir, nacre, orfe (i orfenat), orgue i orguener (constructor; però organista, músic), pallar (≠ pallar, 'cobrir de palla'), parpella, polseguera, ràfega, regle, resplendor, revenja, sergent, setí (i setinar), sometent, tàlem, tàvec, templer, terrina, treball, vernís (i envernissar)
duen e (i no i)	aresta, batedora, batre (i derivats: <i>debatre</i> , <i>combatre</i> ...), bescuit, canceller (i cancelleria), capella, casella, claredat, costella, escudella, enginy (i enginyer), esperit (però espiritisme i espiritista), ferm, gegant, genet, honestat, iridescent, llest, maresme, martell, meravella, merla, mestral, nespre (i nesprer), presó, príncep, punxegut, santat, seguretat, sèver (cast. 'acíbar'), tenebra, vescomte, i derivats

tenen e (en castellà diftong ie)	<i>bé</i> (i <i>benestar</i>), <i>dependent</i> (que depén, cast. 'dependiente'), <i>depenent</i> (gerundi de <i>dependre</i> , cast. 'dependiendo'), <i>destre</i> , <i>cérvol</i> , <i>encens</i> , <i>febre</i> , <i>ferro</i> , <i>herba</i> , <i>infern</i> , <i>llebre</i> , <i>llenç</i> , <i>manifest</i> , <i>mel</i> , <i>mentre</i> o <i>mentres</i> , <i>mentrestant</i> , <i>parent</i> , <i>tenebra</i> , <i>desembre</i> , <i>novembre</i> , i derivats
acaben en e (en castellà acaben en o)	<ul style="list-style-type: none"> - <i>bisbe</i>, <i>bonze</i>, <i>centaure</i>, <i>cepre</i>, <i>congre</i>, <i>copte</i>, <i>folre</i>, <i>freixe</i>, <i>fulcre</i>, <i>incube</i>, <i>inepte</i>, <i>limbe</i>, <i>luxe</i>, <i>macabre</i>, <i>magne</i>, <i>mite</i>, <i>mode</i>, <i>monstre</i>, <i>ogre</i>, <i>rostre</i>, <i>sacre</i>, <i>saure</i> (o <i>dinosaure</i>), <i>signe</i>, <i>sisme</i>, <i>sistre</i>, <i>súcube</i>, <i>torpede</i> - els adjectius: <i>rude</i>, <i>culte</i>, <i>improbe</i>, <i>rèprobe</i>, <i>sinistre</i> - noms propis: <i>Erasmé</i>, <i>Isidre</i>, <i>Leandre</i>, <i>Plaute</i>, <i>Ptolemeu</i>; <i>Ebre</i>, <i>Egipte</i>; Excepte: <i>Calixt</i> i <i>Sixt</i> - compostos de -litre i -metre: <i>decilitre</i>, <i>centilitre</i>; <i>higròmetre</i>, <i>termòmetre</i> - acabats en -pode (peu): <i>artròpode</i>, <i>cefalòpode</i>, <i>pseudòpode</i>, <i>trípode</i> - acabats en -cle: <i>article</i>, <i>cercle</i>, <i>cicle</i>, <i>corpuscle</i>, <i>crepuscle</i>, <i>diverticle</i>, <i>fascicle</i>, <i>grupuscle</i>, <i>habitable</i>, <i>hivernacle</i>, <i>mascle</i>, <i>miracle</i>, <i>obstacle</i>, <i>opuscle</i>, <i>oracle</i>, <i>tentacle</i>, <i>testicle</i>, <i>tubercle</i> (o <i>tubèrcul</i>), <i>vehicle</i>, <i>ventricle</i>, <i>vernacle</i>, <i>versicle</i> (excepte <i>bàcul</i>, <i>majúscul</i>, <i>múscul</i>, <i>ridícul</i>) - acabats en -cte: <i>delicte</i>, <i>insurrecte</i>, <i>infecte</i>, <i>intacte</i>, <i>intel·lecte</i> - en -gle: <i>angle</i> (i <i>acutangle</i>, <i>rectangle</i>...), <i>cingle</i>, <i>mangle</i>, <i>renge</i>, <i>rogle</i>, <i>segle</i> (cent anys), <i>sègol</i> (cereal); però <i>coàgul</i>
Topònims i Antropònims	<i>Benet</i> , <i>Caterina</i> , <i>Cebrià</i> , <i>Domènec</i> , <i>Empar</i> (<i>Desemparats</i>), <i>Francesc</i> , <i>Llàtzer</i> , <i>Esteve</i> , <i>Tobies</i> ; <i>Eivissa</i> , <i>Grenadines</i> (arxipèlag), <i>el Pie-mont</i> , <i>Serra Leone</i> , <i>Xúquer</i>

Ara bé, resulta important també fixar-nos en les remarques que hi ha a continuació:

- No tenen el mateix significat les paraules les següents: *basa* (trumfo, atot) i *base*; *delicte* (falta) i *delit* (plaer); *emprar* (utilitzar) i *amprar* (manllevar); *espècia* (condiment) i *espècie* (classe, mena); *regle* (estri) i *regla* (norma); *regna* (brida del cavall) i *regne* (cast. 'reino'); *ruda* (planta herbàcia) i *rude* (bast, groller); *templa* (pols, cast. 'sien') i *temple* (edifici, església); *tràfec* (cast. 'trasiego') i *tràfic* (cast. 'tráfico').
- S'escriuen amb e final els adjectius *equànime*, *exànime*, *longànime*, *pusil·lànim* i *unànime* (no presenten flexió de gènere); però acaben en consonant *ínfim*, *magnànim*, *sublim*, *inert* i *mixt* (sí tenen flexió de gènere).
- També acaba en e el mot *arxipreste* (i no **arxiprest*).
- No porten e darrere del prefix els mots *benvolença* i *malvolença*.
- S'escriuen amb e els mots *coneixement* i *naixement* (derivats de *conéixer* i de *nàixer*).
- Poden ser amb a o e indistintament certs verbs i noms: *arrancar* o *arrencar*, *esgarrar* o *esguerrar*, *llançar* o *llençar*, *haure* o *heure*, *jaure* o *jeure*, *nadar* o *nedar*, *nàixer* o *néixer*, *traure* o *treure*, *xarrar* o *xerrar*, *baina* o *beina*, *canyar* o *canyer*, *pedregar* o *pedreguer*, *faena* o *feina*, *rapsode* o *rapsoda*.

La e de suport en compostos

Paraules com *autoescola*, *poliesportiu* o *infraestructura* s'han derivat de les paraules formades en la nostra llengua *escola*, *esportiu* i *estructura* afegint davant un prefix. Estes paraules s'escriuen juntes i sense guionet, i no perden la e- inicial de les paraules originàries (no són correctes, per tant, formes com **autoscola*, **polisportiu*, o **infraestructura*).

Altres casos que segueixen esta derivació (prefix + lexema) són les formes *anti-esorbútic*, *antiesportiu*, *antiestàtic*, *aeroesquí*, *biestable*, *contraespionatge*, *hiperestàtic*, *interestel·lar*, *microestructura*, *neoescolàstic*, *reescriure*, *semi-esfèric*, *sobreescriure*, *sotaescriure*, *subespai*, *subespècie*, *supraestructura*, *telespectador* o *telesquí*.

Igualment, conserven esta e- inicial del segon element mots compostos (lexema + lexema) com ara *barbaespés*, *guardaespatlles* o *portaequipatges*.

En canvi, en els derivats i compostos procedents del grec, del llatí o d'altres llengües no hi trobem esta *e* (*circumspecte*, *constel·lació*, *substrat*), i tampoc en aquells que contenen un terme no existent o estrany en valencià; per exemple, s'escriu *microscopi* sense *e*, perquè la segona paraula, *scopi*, no és una paraula nostra, sinó una arrel culta procedent del grec. Altres casos que segueixen esta norma són *aeròstat*, *arteriosclerosi*, *batiscaf*, *constel·lació*, *inscriure*, *isòsceles*, *prescriure*, *subscriure*, *restablir*, *substrat*, *telescopi*.

S'ESCRIUEN AMB *i*

Hem de parar atenció, també, als mots que presentem a continuació, ja que els escriurem amb *i*:

duen <i>i</i>	<i>acordi</i> <u>ó</u> , <i>ambigü</i> <u>itat</u> , <i>advert</i> <u>iment</u> , <i>antigü</i> <u>itat</u> , <i>arri</i> <u>ar</u> , <i>bidell</i> , <i>campi</i> <u>ó</u> (i <i>campi</i> <u>onat</u>), <i>candi</i> <u>al</u> (blat), <i>cerimò</i> <u>nia</u> , <i>cesà</i> <u>ria</u> (operació), <i>cim</i> <u>ent</u> , <i>conten</i> <u>idor</u> , <i>desim</i> <u>bolt</u> , <i>diabetis</i> , <i>dici</i> <u>ble</u> (que es pot dir), <i>didal</i> , <i>fistó</i> (cast. 'festón'), <i>gali</i> <u>ó</u> , <i>ginge</i> <u>bre</u> , <i>indici</i> <u>ble</u> , <i>infer</i> <u>mer</u> , <i>levit</i> <u>at</u> (cast. 'levedad'), <i>lín</i> <u>ia</u> (però <i>lineal</i>), <i>maione</i> <u>sa</u> , <i>màn</i> <u>iga</u> , <i>min</i> <u>estra</u> , <i>ordin</i> <u>ador</u> , <i>orquí</i> <u>dia</u> , <i>partícip</i> , <i>penis</i> , <i>pertinen</i> <u>ça</u> , <i>pertinen</i> <u>cia</u> , <i>petrol</i> <u>ier</u> , <i>píg<u>a</u>, <i>quí</i><u>txua</u>, <i>sís</i><u>me</u>, <i>sobir</i><u>à</u>, <i>tenid</i><u>or</u> (que té), <i>terany</i><u>ina</u>, <i>tín</i><u>ent</u>, i derivats</i>
acaben en <i>i</i>	<i>arri</i> , <i>bacteri</i> , <i>compendi</i> , <i>concili</i> , <i>consorci</i> , <i>contagi</i> , <i>crani</i> , <i>declivi</i> , <i>desdejun</i> <u>i</u> , <i>eclips</i> <u>i</u> , <i>empori</i> , <i>epitafi</i> , <i>escrutini</i> , <i>foli</i> , <i>incordi</i> , <i>lacti</i> , <i>medi</i> , <i>oci</i> , <i>ofidi</i> , <i>oli</i> (pintura), <i>opi</i> , <i>petrol</i> <u>i</u> , <i>plagi</i> , <i>plenilun</i> <u>i</u> , <i>sepel</i> <u>i</u> , <i>simi</i> , <i>siti</i> (cast. 'sito'), <i>subsidi</i> , <i>tedi</i> , <i>tròle</i> <u>i</u> , <i>tuti</i> (joc de cartes); adjectius: <i>ampli</i> , <i>ebri</i> , <i>erroni</i> , <i>idoni</i> , <i>indi</i> , <i>neci</i> , <i>nimi</i> , <i>obvi</i> , <i>regi</i> , <i>tebi</i>
El. químics	<i>cadmi</i> , <i>calci</i> , <i>cesi</i> , <i>magnesi</i> , <i>potassi</i> , <i>sodi</i>
Topònims i Antropònims	<i>Antoni</i> , <i>Aureli</i> , <i>Climent</i> , <i>Confuci</i> , <i>Demetri</i> , <i>Elionor</i> , <i>Elisi</i> , <i>Ermini</i> , <i>Eusebi</i> , <i>Gregori</i> , <i>Ignasi</i> , <i>Jordi</i> , <i>Juli</i> , <i>Maurici</i> , <i>Octavi</i> , <i>Ovidi</i> , <i>Sergi</i> ; <i>Girona</i> , <i>Istanbul</i> , <i>Tunis</i> i <i>Tunísia</i> , <i>Ucraïna</i> , i derivats

SÓN AMB *o*

Un grup ben nombrós també és el de les paraules que en valencià s'escriuen amb *o*, tal com podeu comprovar amb la següent graella:

duen <i>o</i>	<i>aixov</i> <u>ar</u> , <i>arromang</i> <u>ar</u> , <i>assortir</i> , <i>atordir</i> , <i>atorrollar</i> , <i>atribol</i> <u>ar</u> , <i>avorrir</i> , <i>bambol</i> <u>ina</u> , <i>bordell</i> , <i>borsari</i> , <i>botifar</i> <u>ra</u> , <i>broma</i> (cast. 'bruma'), <i>brúixol</i> <u>a</u> , <i>calorós</i> , <i>canelob</i> <u>re</u> , <i>capítol</i> (però <i>capitular</i>), <i>capoll</i> , <i>carbón</i> <u>cle</u> (robí), <i>carto</i> <u>ixa</u> , <i>cartol</i> <u>ina</u> , <i>cigony</i> <u>a</u> , <i>cíngol</i> , <i>cobert</i> , <i>cobrir</i> (i derivats: <i>descobrir</i> , <i>recobrir</i> ...), <i>colobra</i> , <i>complir</i> (i derivats: <i>compliment</i> , <i>incomplir</i> ...), <i>comptador</i> <u>ia</u> , <i>conservador</i> <u>isme</u> , <i>cònsol</i> (però <i>consular</i>), <i>croada</i> , <i>dofí</i> , <i>embotir</i> , <i>embotit</i> , <i>endolc</i> <u>ir</u> (però <i>edulcorar</i>), <i>engolir</i> , <i>escàndol</i> , <i>escodrinyar</i> , <i>escopir</i> , <i>escopinada</i> , <i>escrúp</i> <u>ol</u> , <i>esdrúixol</i> , <i>estoig</i> , <i>estrafolari</i> , <i>fonament</i> , <i>fonamentar</i> , <i>furóncol</i> , <i>gasós</i> , <i>gasosa</i> , <i>gobelet</i> , <i>gola</i> (apetit desordenat), <i>govern</i> , <i>governatiu</i> , <i>gropa</i> , <i>joglar</i> , <i>joguet</i> , <i>joguina</i> , <i>joventut</i> , <i>llogaret</i> , (cast., 'lugarejo'), <i>llúp</i> <u>ol</u> , <i>mecanosc</i> <u>rit</u> , <i>moaré</i> , <i>monyó</i> , <i>nodrir</i> , <i>nodriment</i> (però <i>nutrició</i>), <i>obertura</i> , <i>ombra</i> , <i>ombria</i> , <i>ombrel·la</i> , <i>ordir</i> , <i>pèndol</i> (però <i>pendular</i>), <i>penom</i> <u>bra</u> , <i>ploma</i> , <i>podrir</i> , <i>polir</i> , <i>polp</i> , <i>polpa</i> , <i>polsada</i> , <i>polsar</i> , <i>polvoritzar</i> , <i>polze</i> , <i>porpra</i> , <i>pota</i> , <i>rètol</i> , <i>retolador</i> , <i>rigorós</i> , <i>robí</i> , <i>rossinyol</i> , <i>saborós</i> , <i>sofre</i> , <i>sofrir</i> , <i>sofriment</i> , <i>sorgir</i> , <i>sospir</i> , <i>sospirar</i> , <i>sospita</i> , <i>sospitar</i> , <i>sostraure</i> , <i>tamboret</i> (cast. 'taburete'), <i>títol</i> (però <i>titular</i>), <i>tolir-se</i> , <i>tolit</i> , <i>tomba</i> , <i>torba</i> (carbó), <i>torbar</i> (i <i>pertorbar</i>), <i>torn</i> , <i>torró</i> , <i>triomf</i> .
Sufix -dor	<i>comptador</i> <u>ia</u> , <i>regidor</i> <u>ia</u> , <i>tenidor</i> <u>ia</u> , <i>durador</i> <u>a</u> , <i>tapador</i> <u>a</u>
amb <i>o</i> àtona final	<i>abadej</i> <u>o</u> , <i>alard</i> <u>o</u> , <i>albedo, <i>alto</i> (avís), <i>almanco</i> (almenys), <i>amo</i>, <i>bombatx</i><u>o</u>, <i>bombo, <i>borratx</i><u>o</u>, <i>bravo</i> (interj.), <i>bri</i><u>o</u>, <i>caliqueny</i><u>o</u>, <i>cagarro</i>, <i>cald</i><u>o</u>, <i>catarro</i>, <i>catxerul</i><u>o</u> (o <i>catxirul</i><u>o</u>), <i>cigarro</i>, <i>clero</i> (clergat), <i>comand</i><u>o</u>, <i>credo</i>, <i>cromo</i>, <i>cucurutx</i><u>o</u>, <i>cuiro</i> (o cuir), <i>curander</i><u>o</u>, <i>diàbol</i><u>o</u> (joc), <i>distinguo</i>, <i>a do</i><u>jo</u>, <i>eccehom</i><u>o</u>, <i>eco</i> (ressò), <i>erro</i> (errada), <i>esbarj</i><u>o</u>, <i>esbirro</i>, <i>esguerro</i>, <i>fandango</i>, <i>fardatx</i><u>o</u>, <i>fato</i> (equipatge), <i>flonj</i><u>o</u>, <i>fofo</i>,</i></i>

amb o àtona final	<i>fondo</i> (adj. i adv.), <i>gaiato</i> , <i>ganso</i> , <i>ganxo</i> , <i>gaspato</i> , <i>gautxo</i> , <i>gerro</i> , <i>gitano</i> , <i>guapo</i> , <i>guenyo</i> , <i>guerxo</i> , <i>gueto</i> , <i>guilopo</i> , <i>halo</i> (aurèola), <i>llenguado</i> , <i>llobarro</i> , <i>llomello</i> , <i>lloro</i> , <i>lumbago</i> , <i>magneto</i> , <i>mambo</i> , <i>manco</i> (menys), <i>mango</i> (arbre i fruit), <i>marengo</i> (gris fosc), <i>marro</i> (solatge), <i>matxo</i> (mul), <i>merino</i> (llana), <i>mero</i> o <i>nero</i> (peix), <i>mico</i> , <i>minso</i> , <i>misto</i> , <i>moniato</i> , <i>moreno</i> , <i>morro</i> , <i>mosso</i> , <i>mostatxo</i> , <i>mulato</i> (o mulat), <i>musclo</i> , <i>nino</i> , <i>pallasso</i> , <i>pandero</i> , <i>panotxo</i> , <i>periquito</i> , <i>pinso</i> , <i>polo</i> (esport i refresc), <i>populatxo</i> , <i>porro</i> (vegetal i cigarret), <i>ponxo</i> , <i>quadro</i> , <i>quarto/s</i> (diners), <i>quimono</i> , <i>quinto</i> (militar), <i>ràdio</i> , <i>ranxo</i> , <i>recto</i> (d'un full), <i>romesco</i> , <i>saldo</i> , <i>sereno</i> (vigilant nocturn), <i>sompo</i> , <i>sonso</i> , <i>soprano</i> , <i>sorgo</i> , <i>torero</i> , <i>totxo</i> (maó), <i>tronxo</i> , <i>trumfo</i> , <i>turo</i> (pedra tosca), <i>vagarro</i> , <i>vano</i> (ventall), <i>verro</i> , <i>verso</i> (d'un full), <i>veto</i> , <i>viudo</i> (o vidu), <i>waterpolo</i> , <i>xino-xano</i> , <i>xarel·lo</i> (raïm), <i>xaparro</i> , <i>xato</i> , <i>xavo</i> , <i>xitxarel·lo</i> , <i>xoriço</i> (lladre ≠ xoriç, classe de llonganissa)
Topònims i Antropònims	<i>Bordeus</i> , <i>Borriana</i> , <i>Cabriol</i> (riu), <i>Conca</i> , <i>l'Empordà</i> , <i>Hongria</i> , <i>Romania</i> , <i>Torí</i> , <i>Torís</i> , <i>Trento</i> ; <i>Consol</i> , <i>Lorda</i> (o Lurdes)
Italianismes musicals	<i>adagio</i> , <i>allegro</i> , <i>allegretto</i> , <i>andantino</i> , <i>duo</i> , <i>larghetto</i> , <i>piano</i> , <i>soprano</i> (però contralt i no *contralto)
Reduccions o apòcopes	<i>auto</i> , <i>estèreo</i> , <i>foto</i> , <i>metro</i> (transport metropolità), <i>moto</i> , <i>quilo</i>

A més d'aquests mots, cal tenir en compte les remarques següents:

- Poden ser amb o o e, indistintament, els mots següents: *fenoll* o *fonoll*, *monjo* o *monge*, *motlle* o *motllo*, *oroneta* o *oreneta*, *quadro* o *quadre*, *redó* o *rodó*, *renyó* o *ronyó*, *rotllo* o *rotlle*.
- També, poden escriure's amb e, i, indistintament, els mots: *argelaga* o *argilaga*; *cànter* o *càntir*; *cementeri* o *cementiri*; *el Magrib* o *el Magreb*; *magribí* o *magrebí*; *sénia*, *sènia* o *sínia*; *sèpia* o *sípia*; *séquia*, *sèquia* o *síquia*.
- Les paraules acabades en vocal tònica seguida de x o de xt es pronuncien i s'escriuen sense e final: *annex*, *annexos*; *complex*, *complexos*; *context*, *contextos*; *crucifix*, *crucifixos*; *fix*, *fixos*; *flux*, *fluxos*; *influx*, *influxos*; *mixt*, *mixtos*; *ortodox*, *ortodoxos*; *perplex*, *perplexos*; *prefix*, *prefixos*; *pretext*, *pretextos*; *reflex*, *reflexos*; *sufix*, *sufixos*; *text*, *textos*.
- Cal evitar les terminacions *-ància i *-ència en els mots que es formen amb sufixos -ança i -ença: *delectança*, *observança*, *perseverança*; *aparença*, *creença*, *desvinença*.
- La e àtona a l'inici de paraula davant de m, n, s i ix es neutralitza i sona [a] en els àmbits col·loquials o no formals de la llengua: *emparar*, *encara*, *encetar*, *escola*, *estendre*, *eixugar*, etc.; però es manté la pronúncia de la e en molts mots, per exemple, *enamorar*, *enemic*, *espanyol*.
- També neutralitza en [a] la e àtona en posició pretònica enmig de mot en algunes paraules: *gegant*, *sencer*, *llençol*, *lleuger*, *Miquelet*, *Vicenteta*.
- Acaben en consonant els compostos de corn: *alicorn*, *bicorn*, *capricorn*, *fiscorn* (instrument musical de vent), *salicorn* (vegetal), *tricorn* i *unicorn*.

S'ESCRIUEN AMB U

Per últim, caldrà tenir en compte les paraules que presentem tot seguit, les quals, a diferència del castellà, s'escriuen amb u.

duen u	<i>antull</i> , <i>barnús</i> , <i>bufetada</i> , <i>bufetejar</i> , <i>bumerang</i> , <i>butlleta</i> , <i>butlletí</i> , <i>cacau</i> , <i>cautxú</i> , <i>cucut</i> (ocell), <i>cuirassa</i> , <i>enfistular-se</i> , <i>escull</i> , <i>escullera</i> , <i>full</i> , <i>fulla</i> , <i>fullatge</i> , <i>furóncol</i> , <i>julivert</i> , <i>muntanya</i> , <i>muntar</i> , <i>muntatge</i> , <i>mussol</i> , <i>saurí</i> , <i>suborn</i> , <i>subornar</i> , <i>sufocar</i> , <i>supèrbia</i> , <i>suport</i> , <i>suportar</i> , <i>tramuntana</i> , <i>turment</i> , <i>turmentar</i>
Cultismes en -u	<i>ambigu</i> , <i>ardu</i> , <i>assidu</i> , <i>continuu</i> , <i>innocu</i> , <i>fatuu</i> , <i>ingenu</i> , <i>innocu</i> , <i>mutuu</i> , <i>perpetuu</i> , <i>perspicuu</i> , <i>rituu</i> , <i>superfluu</i> , <i>vacuu</i> , <i>viduu</i> (o viudo)

Cultismes en -us	<i>anus, detritus, diplodocus</i> (o <i>diplodoc</i>), <i>estatus, eucaliptus, fallus, fetus, focus, globus, hiatus</i> (<i>hiat</i>), <i>ictus, lotus, oremus, porus, rictus, sinus, tal·lus, têtanus, tipus, virus</i> ; Termes meteorològics: <i>altostratus, cirrus, cúmulus</i> . Noms propis: <i>Màrius, Pius</i>
Cultismes en -um	<i>aquàrium, àlbum, decòrum, estèrnum, fòrum, harmòniūm, pòdiūm, sèrum, solàriūm</i>

A mes d'aquests mots, cal tindre en compte les remarques següents:

- En les paraules en -us o -um és preferible usar la forma acabada en -i o en consonant, sempre que siga possible: *aquari, arquetip, estrat, genotip, hiat, por* (*porus*), *prototip, têtan*.
- Són diferents *lapsus* (error) i *lapse* (espai de temps).
- Poden ser amb o o amb u: *butlleta* o *bolleta*, *coa* o *cua* (però *coet* i no **cuet*), *embós* o *embús*, *engronsar* o *engrunsar*, *jonc* o *junc*.
- Poden acabar indistintament en -o o en -e final: *folro* o *folre*, *monjo* o *monge*, *motllo* o *motlle*, *quadro* o *quadre*; *rotllo* o *rotlle*.

Pseudoderivats: mots amb alternança o-u

Uns quants verbs de la 3a conjugació (*collir, cosir, engolir, escopir, sortir, tossir*) i els seus compostos tenen una u en el lexema en posició tònica en la 1a, 2a i 3a persones del singular i 3a del plural i una o en posició àtona en la 1a i 2a persones del plural. El fenomen afecta els presents d'indicatiu i subjuntiu i, en certs verbs, en l'imperatiu de la 3a conjugació pura:

present d'indicatiu	<i>cull, culls, cull, collim, colliu, cullen</i>
present de subjuntiu	<i>culla, culles, culla, collim, colliu, cullen</i>
imperatiu	<i>cull, culla, collim, colliu, cullen</i>

Els verbs de la segona conjugació *poder* i *voler* alternen o i u en posició tònica i, per tant, no es pot aplicar la regla anterior. Així, porten u:

- La primera persona del present d'indicatiu: *puc, vull* (la resta, porta o).
- Totes les persones del present de subjuntiu i de l'imperatiu: *puga, pugues, puguem, pugueu, puguen; vulga, vulgues, vulguem, vulgueu, vulguen*.
- Però l'imperfet de subjuntiu i la resta de la conjugació es fan en o: *volguera, volgueres, volguérem; poguera, pogueres, poguérem; vols, voldria, voldré; pots, podria, podré*.

D'altra banda, alguns cultismes conserven la vocal etimològica. Així, el mot *boca* té el derivat popular *bocassa*, però el derivat culte *bucal*. Aquest fenomen el coneguem com a *pseudoderivats* i tractem de mostrar-vos el casos més habituals en la graella que hi ha a continuació:

mot original	derivat popular	derivat culte
boca	bocassa, boqueta	bucal (per exemple <i>afecció bucal</i>)
capítol	—	capitular (adjectiu i verb)
cloure	cloenda	exclusió, exclusiu, reclusió
colobra	colobrina	colúbrid
colom	colomar	columbi, colúmbids
cònsol	consolat	consular
corb	encorbar, encorbat	curvatura, curvilini
córrer	corrent, concórrer, ocorrent	concurrència, ocurrència, concurrent
doble	doblar, doblària	duplicar, duplicitat
dolç	dolçor, dolcesa, endolcir	dulcificar, edulcorar
fèmur	—	femoral
fondre	fos, fonent, foneria	fusió, fundent (participi o adjectiu)
forc	forquilla	bifurcar, bifurcació
fur	—	foral
furóncol	furunculós	furunculosi

mot original	derivat popular	derivat culte
home	homenet, homenot	humà, humanitat, humanisme
jonc	joncar, jonquera	juncàcies
jove	joventut, rejoyenir	juvenil
moc	mocós, mocosa	mucositat, mucosa
món	mons	mundà, mundial, tercermundisme
morena	morenor	murènids
mostela	—	mustèlids
munt	muntanya, muntanyisme	monticle
nodrir	nodriment	nutrició, nutrient, nutritiu
om	omeda, omet	ulmàcies
ombra	ombrívol	umbracle
orgue	orguener	òrgan, organisme
ortiga	ortigosa	urticària, urticant
ós	óssa, óssos, ósses	úrsids
pèndol	pèndola, pendolada	pendular
plom	plomar, emplomar	plumbat, plumbi
ploma	plomatge, plomall	plumífer
pols (el)	polsera, polsar	pulsació, pulsió
pols (la)	espolsar, polseguera	expulsar, expulsió
pólvora	polvoritzar	pulverulent, pulvímetre
porgar	esporgar	purgar, purgatori, expurgar
solc	solcar	sulciforme
sorgir	ressorgir, ressorgiment	insurgent, insurrecció
títol	titolet, titolàs	titular, titulació, intitular
tos	tossir, tossidor	antitussigen, antitussígena
volcà	volcànic	vulcanisme, vulcanòleg